

Dragana Jeremić Molnar*Univerzitet umetnosti u Beogradu**– Fakultet muzičke umetnosti*

admolnar@sbb.rs

Aleksandar Molnar*Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet*

amolnar@f.bg.ac.rs

Oto Heflerova teorija germanskih ratničkih *Männerbundova* u vreme Trećeg rajha

Apstrakt: U članku se autori bave radovima koje je austrijski germanista Otto Höfler objavio tokom Trećeg rajha i koji su u manjoj ili većoj meri bili posvećeni germanskim ratničkim *Männerbundovima*. U fokusu njihove analize nalazi se knjiga *Kultna tajna udruženja Germana* (1934), proistekla iz Höflerovog habilitacionog rada. Po njihovom mišljenju, Höfler je svoje temeljne naučne i ideološke stavove izneo u drugom tomu ove knjige, koji je najverovatnije napisao još tokom 1934. i koji nije nikada objavio zato što je on najtešnje povezan sa SA, dok se na njegovom čelu nalazio Ernst Röhm. Zbog toga autori odbacuju i stav da je Höflerov naučni rad bio u službi SS-a i suprotni stav da je ostao imun na ideologiju nacionalsocijalizma. Budući da je sigurno da je Höfler do 1928. bio pripadnik SA i da je sasvim moguće da je ostao povezan sa bečkim *Gau* i nakon što se preselio u Upsalu, gde je napisao *Kultna tajna udruženja Germana*, „sociološki“ deo drugog toma ove knjige je, na osnovu podataka kojima danas o njemu raspolazemo, bio ukotvljen u tom delu ideološkog spektra nacionalsocijalizma. Na osnovu Heflerovih najava iz prvog toma ove knjige može se zaključiti da su u to vreme za njega jedini pravi „istorijski kontinuitet“ između starih Germana i savremenih Nemaca činili ratnički *Männerbundovi*, čije je nasilje nalikovalo elementarnim nepogodama, koji su se brutalno obračunavali („delili pravdu“) sa svakim ko bi im se našao na putu i koji su imali osobeni kult mrtvih.

Ključne reči: Otto Höfler, *Männerbund*, Treći rajh, SA, SS, nacionalsocijalizam

Austrijanac Oto Hefler (Otto Höfler) svakako spada među germaniste (u smislu koji obuhvata kako filologiju, tako i etnologiju [*Volkskunde*]) koji su se najviše uspeli u naučnoj hijerarhiji Trećeg rajha. Kao proteže predsednika „Nasleđa predaka (*Ahnenerbe*)“ Vilhelma Vista (Wilhelm Wüst), a zatim i samog Hajnriha Himlera (Heinrich Himmler), Hefler se decembra 1937. učlanio u NS-

DAP, a oktobra 1938. doselio u Minhen i tu postao ekspert ovog istraživačkog instituta u okviru SS-a (*Schutzstaffel*) i redovni profesor Ludvig Maksimilijan Univerziteta. Zbog toga ne čudi što su radovi koje je Hefler objavljivao u vreme Trećeg rajha izazvali u Nemačkoj, nakon Drugog svetskog rata, burnu polemiku između onih koji su ih trivijalizovali kao običnu „ideologiju narodnjaštva“, potpuno saobraznu rasističkoj kulturnoj politici Trećeg rajha, i onih koji su nastojali da u njima pronađu trajne filološke i etnološke doprinose i diferenciraju ih od ideoloških „dodataka“. U svakom slučaju, Hefler je do kraja svog života 1987. ostao harizmatička figura, koja je uspela da očuva veliki broj sledbenika u celoj Evropi i čiji se radovi i dalje citiraju (detaljnije: Zimmermann 1994).

Svoju naučnu reputaciju Hefler je izgradio prevashodno zahvaljujući knjizi *Kultna tajna udruženja Germana* (1934), proizašloj iz habilitacionog rada koji je, pod naslovom *Vojska mrtvih – kultni savez – fastnahtšpil*, odbranio 1932. na Univerzitetu u Beču pod mentorstvom profesora istorije germanskih jezika, etnologije i skandinavistike Rudolfa Muha (Rudolf Much). Ta knjiga je bila i ostala njegova najznačajnija i najuticajnija knjiga, koja je zaista iz korena izmenila postojeću sliku o starim Germanima (See 1994, 332), a najveća promena se sastojala u tome što su na centralno mesto njihovog celokupnog svetonazora i društvenog života došli *Männerbundovi*.¹ Knjiga je doživela četiri izdanja tokom Trećeg rajha, a počev od 1954. počela su da se pojavljuju i nova izdanja, koja prate besni osvrti kritičara i optužbe da je Hefler pod ratničkim *Männerbundovima* Votanovih sledbenika zapravo opisivao „SS rane istorije“ (Behringer 1998, 288). Heflerove pristalice nisu ostajale neme na ove kritike. U predgovoru za poslednje izdanje *Kultnih tajnih udruženja Germana* iz 2018. – reklamiranom „kao novo izdanje klasičnih radova iz istraživanja religije i mitova“ (Schenk 2018, xi) – Kris Keršo (Kris Kershaw) je napisala: „Mislim da sam pročitala gotovo sve Heflerove spise i ne vidim osnovu za to da je pisao za nacionalsocijalizam. Njihovi interesi su bili jednostavno prikladni jedan za drugi“ (Kershaw 2018, xiv). I zaista, najveća nevolja sa Heflerovim radovima leži u činjenici da on nigde nije govorio o nemačkoj sadašnjosti, već isključivo o germanskoj prošlosti. S druge strane, međutim, njegova životna preokupacija je bilo rekonstruisanje „kontinuiteta“ u istoriji Germana (tj. njenog „jedinstva“), koji je, shodno knjizi *Kultna tajna udruženja Germana*, trebalo da počiva na njihovim ratničkim *Männerbundovima*, unutar kojih je negovan kult boga ratničke ekstaze Votana i koji su stajali u osnovi svih njihovih državotvornih uspeha – implicitno zaključno sa uspostavljanjem Trećeg rajha. Da

¹ Za Hajnriha Šurca (Heinrich Schurtz), koga je Hefler navodio kao svoj najveći naučni autoritet, postojanje starogermanskih *Männerbundova* bilo je diskutabilno (Jeremić Molnar i Molnar 2021, 22–27). Podstrek za bavljenje starogermanskim *Männerbundovima* Hefler je dobio od svoje koleginice sa Univerziteta u Beču Lili Vajzer (Lily Weiser), koja je 1927. habilitirala – takođe pod mentorstvom Rudolfa Muha – sa radom pod naslovom *Starogermanska posvećenja mladića i Männerbundovi. Doprinos nemačkoj i nordijskoj istoriji starog veka i etnologiji*.

li se Hefler onda zaista bavio (prikrivenim) „SS-om rane istorije“ ili između njegove teorije (iz spisa objavljenih tokom Trećeg rajha) i nacionalsocijalizma ne postoji nikakva suštinska veza? Na idućim stranama pokušaćemo da pokažemo da ne stoji ni jedna od ovih dveju tvrdnji.

Heflerova teorija (pred)istorije Germana u vreme Trećeg rajha

Teoriju koju je Hefler gradio tokom Trećeg rajha nije teško rekonstruisati. Ona se zasniva na četiri ključne teoreme. Prvo, već u *Kultnim tajnim udruženjima Germana* Hefler je pošao od toga da su ratnički *Männerbundovi* starih Germana² bili osobeni po tome što su predstavljali demonsko-iracionalni tip misterijskog (preobražajnog) „socijalnog kulta“, čiji su članovi napuštali svoju profanu egzistenciju, (uz pomoć crne odeće, maski itd.) poistovećivali se sa najznačajnijim – herojskim – precima („demonima“ u smislu starogrčkih *daimonios*), počinjali da žive „većnim“ životom i postajali slepo poslušni („iracionalni“) sledbenici (vojsko)vođe, u kome su videli potomka ili čak samu inkarnaciju boga Votana. Drugo, na početku svoje istorije Germani su, po Hefleru, poznavali „sakralno dvostruko kraljevstvo“ ili, preciznije, „dvojestvo vođa“ (legitimisano nekom varijantom „mita o Dioskurima“), čije je nasleđe u *Männerbundovima* opstalo kroz međusobne borbe u vidu „nadmetanja“, tj. održavanja borbenog duha kod mladih ratnika bez stvaranja trajnih neprijateljstava među njima.³ Treće, Hefler je smatrao da su upravo ti i takvi ratnički *Männerbundovi*

² Uzgred, Hefler je često spominjao sintagmu „nordijska rasa“, što ga je nakon Drugog svetskog rata možda još i ponajviše kompromitovalo kao rasistu (upor. Verhovsek 2011, 97–98). U njegovoj terminologiji „nordijska rasa“ bila je sinonim za arijevsku ili indo-germansku rasu, pri čemu su po njemu jedino Germani tokom celokupne svoje istorije zadržali rasnu čistoću. „Nordijska rasa, koja se kod Kelta, Grka, Italika, Slovena, Persijaca i Indijaca brzo pomešala ili je bila potisnuta, ovde se u potpunosti održala kao vodeća. Jezik germanske postojbine od pragermanskih vremena nije doživeo onakve potrese koji bi bili uporedivi sa, primerice, romanizacijom Galije ili Španije“ (Höfler 1938b, 5). U ovom radu rasističkim implikacijama Heflerove teorije neće biti poklonjena nikakva pažnja pošto one nemaju značaj za njegovo shvatanje germanskih ratničkih *Männerbundova*.

³ Ovo povezivanje „mita o Dioskurima“ sa duhom nadmetanja koji ne proizvodi neprijateljstva ukazuje na Heflerovu želju da inovira postojeća shvatanja „dvostrukog kraljevstva“. Naime, Heflerov mentor Rudolf Muh je insistirao na tome da je „dvostruko kraljevstvo“ bilo rezultat osvajačkih pohoda u koje je po pravilu kretao jedan (mlađi) deo plemena, u potrazi za novom teritorijom koju će nastaniti. Zbog toga je germanska varijanta „mita o Dioskurima“ uvek bila povezana sa mladićima, konjima i žrtvovanjem sebe kako bi se doneo spas drugima, tj. celom plemenu (upor. detaljnije: Much 1926). Nevolja sa tom teorijom ležala je u tome što nije bila u stanju da podupre pretencio-

predstavljali socijalnu osnovu germanskog državotvorstva, koja je bila potpuno različita, pa i suprotstavljena tradiciji starog Rima. Naposljetku, četvrto, ideološki najkontroverznija bila je Heflerova teza da je rana (votanistička) religija stvorila tako snažne političke i socijalne tekovine da su one opstale čak i nakon što su Germani prevedeni na hrišćanstvo (zbog čega se može govoriti o jednom jedinstvenom istorijskom „kontinuitetu“, unutar kojeg je moguće razlikovati „politički kontinuitet“ i „socijalni kontinuitet“).

Sagleda li se na ovaj način, Heflerova teorija pokazuje četiri specifičnosti. Prvo, najviše truda (i to upravo u *Kultnim tajnim udruženjima Germana*) Hefler je uložio u formulisanje prve teoreme, čime je i zaslužio sve one komplimente za erudiciju i odlično poznavanje izvora koje mu čak ni najgorčeniiji kritičari nisu mogli osporiti. Drugo, preostale tri teoreme stajale na klimavim nogama (upor. verovatno najtemeljniju i najradikalniju kritiku Heflerove teorije: See 1970, 75–105; See 1972, 45–50; See 1994, 315–342), pri čemu je u najgorem stanju bila druga, pošto su germanska plemena dijarhiju poznavala tek kao sporadičnu nužnost u ratnim pohodima, dok kao permanentno stanje nije nigde postojala. Treće, ideologija SS-a došla je do izražaja u trećoj i, posebno, četvrtoj teoremi, dok se u prvoj i, posebno, drugoj ona ne može pronaći. Naposljetku, četvrto, od svih radova koje je napisao u periodu Trećeg rajha, Hefler je samo u *Kultnim tajnim udruženjima Germana* pomenuo sve četiri teoreme, detaljno se baveći jedino dokazivanjem prve, dok je preostale tri samo nabacio a da ih nije ničim potkrepio pri čemu je samo za problem „sakralnog dvostrukog kraljevstva“, odnosno „dvojtva vođa“, eksplicitno najavio da će biti obrađen „uskoro na drugom mestu“, tj. u drugom tomu ove knjige (Höfler 1934, 159).

Iz predgovora za *Kultne tajne saveze Germana* može se zaključiti da je Heflerov konačni cilj bio da ovom knjigom reši „problem jedinstva naše istorije“ (koji će kasnije nazvati „kontinuitetom“), i to tako što će napraviti „tipologiju formi

znu tvrdnju da su neka germanska plemena izgradila istinsko „kraljevstvo“ na „mitu o Dioskurima“. Sve na šta su raspoloživi podaci ukazivali bila je praksa izbora dvojice komandanata u osvajačkim pohodima (što je u Tacitovoj terminologiji značilo: dvojice *duces*: Kroesen 1987, 409; Demandt 2009, 28–29). Osim toga, germanski „mit o Dioskurima“ upućivao je na to da su oni bili sinovi Tivaza (upor. Wagner 1960, 231–232; Ward 1960, 50), što će Heflerov prijatelj Žorž Dimezil (Georges Dumézil) kasnije (u knjizi posvećenoj upravo Hefleru) tumačiti kao oblast trećeg staleža (zemljoradnika), odvojenu od prvog staleža (vladara i sveštenika) i drugog staleža (ratnika) (Dumézil 1970, 115). Da li je Dimezil imao neki stav po tom pitanju početkom tridesetih godina, dok je boravio na Univerzitetu u Upsali, i da li je imao nekog uticaja na Heflera u vreme kada je ovaj pisao *Kultna tajna udruženja Germana* danas je nemoguće utvrditi. Sve što se može reći je da je Hefler od Muha prihvatio stav da su Germani poznavali „dualno kraljevstvo“ kao najraniji oblik „sakralnog kraljevstva“ i da je tu „istorijsku činjenicu“ hteo da iskoristi kako bi objasnio blagotvorno dejstvo duha nadmetanja bez stvaranja neprijateljstava u germanskim ratničkim *Männerbundovima*.

kultnih zajednica“ i pokazati kako su se one tokom istorije smenjivale, vodeći sve poreklo iz *Männerbundova* Votanovih sledbenika (iako se za neke od njih to na prvi pogled ne bi moglo reći) (Höfler 1934, x). Predgovor za *Kultne tajne saveze Germana* takođe otkriva da je Hefler aksiomatski prihvatio postojanje državotvornog kapaciteta ratničkih *Männerbundova* u nameri da pokaže kako germanska tradicija nema nikakve veze ni sa liberalizmom, ni sa parlamentarizmom, pa na kraju krajeva ni sa bilo čim „građanskim“: „Od H. Šurcove čuvene knjige *Stárosne klase i Männerbundovi* (1902), kojoj je autor dao ponosni podnaslov *Predstavlanje osnovnih formi društva*, u sociološkim i kulturnoistorijskim spisima su se sve življe raspravljale diferencijacije saveza. Ali pre svega se širilo ubeđenje da je, nasuprot rodu (*Sippe*), drugi socijalni osnovni tip udruženje naoružanih muškaraca (*Vereinigung der wehrhaften Männer*) i da tu zapravo treba tražiti izvor *državnih* snaga i formi zajednica“ (Höfler 1934, vii). U zaključnom pasusu na kraju knjige Hefler je izrazio istu misao, konkretizujući je na primeru „nordijske rase“: „Najnavlastitiji dar nordijske rase, njena snaga stvaranja države, našao je u *Männerbundovima* svoje uporište i omogućio joj najbogatiji razvoj. Oni su se uzdigli do snaga koje su davale izdržljivost i ubojitost i koje su ušle u svetsku istoriju boreći se, stvarajući i vladajući“ (Höfler 1934, 357).⁴

U ideološki svakako najznačajnijim Heflerovim radovima nastalim skraja četvrte decenije 20. veka – u predavanju „Političko dostignuće vremena seobe naroda“ (održanom 1938. na sednici Naučne akademije Udruženja nacionalsocijalističkih docenata Kristijan Albreht Univerziteta u Kilu), tekstu „Germanski problem kontinuiteta“ (štampanom 1938. i kao članak u *Istorijskom časopisu* i kao samostalna publikacija) i govoru o „Etnologiji i političkoj istoriji“ (održanom 1939. na skupu Nacionalsocijalističkog udruženja docenata i takođe objavljenom u *Istorijskom časopisu*) – četvrta teorema je došla u centar pažnje, ali samo po cenu revidiranja celokupne teorije. Naime, dok od druge teoreme više nije ostalo ni traga, treća teorema je dalekosežno modifikovana tako što socijalnu osnovu germanskog državotvorstva više nisu činili ratnički *Männerbundovi* već „germanski vladarski rodovi“, koji su svoju vlast još uvek na suštinski religiozan način legitimirali pretendovanjem na to da su potomci boga Votana i da poseduju njegovo numinozno koplje (Höfler 1938a, 13).⁵ No, čak i sa tom

⁴ Hefler je takođe pisao i da su „obavezujuće zajednice umrlih-besmrtnih [bile] izvor nemerljivih državno-društvenih energija“ (Höfler 1934, 323; upor. i 324), kao i da je „najupečatljivija činjenica germanske mitologije to da je tragično-demonski bog bio bog državotvornog ratništva“ (Höfler 1934, 339).

⁵ Hefler je pritom ostao vehementni kritičar „humanističke slike istorije“, prema kojoj je uspon Germana predstavljao „nadomeštanje poretka haosom, a kulture varvarstvom“. A pošto su varvari nesposobni za stvaranje „velike istorije“, to je zapravo celokupno njihovo civilizovanje bila posledica oponašanja Rima – i to kako u političkom (rimski imperijum), tako i u religioznom pogledu (Rimokatolička crkva). Istina je, po Höfleru, bila upravo suprotna: Rim je bio samo zajednički neprijatelj, koji je terao mala

inovacijom, Hefler je morao da prizna da je germanski „politički kontinuitet“ nestao sa stupanjem Habsburga na carski tron (Höfler 1940, 15),⁶ da se u „viteškim udruženjima“ i građanskim gildama održao nešto duže, do kraja srednjeg veka (Höfler 1938a, 24–25; Höfler 1940, 4–7), dok je za „socijalni kontinuitet“ konstatovao da je dobio do početka 20. veka, ali samo fragmentarno i isključivo u „narodnim slojevima“ *stricto sensu* (Höfler 1940, 15) – tj. u najizolovanijim i najkonzervativnijim seljačkim zajednicama. Uzgred, Hefler je nakon okončanja Drugog svetskog rata i pada Trećeg rajha bez ikakvih izmena i rezervi nastavio da insistira na prvoj teoremi, pokušao da obnovi drugu teoremu,⁷ potpuno neuverljivo obrazložio treću teoremu,⁸ dok je četvrtu teoremu vezao

germanska plemena na ujedinjavanje u borbi za slobodu, pri čemu je sam nastanak ranih germanskih država bio potpuno autohton – zasnivao se na potpuno germanskoj ideji sakralnog kraljevstva i obožavanju paganskog boga Votana (Höfler 1938b, 283–284).

⁶ Već u članku „O germanskim kultovima preobraženja“ iz 1936. Hefler je najavio da će u drugom tomu *Kulturnih tajnih udruženja Germana* nastojati da „učini vidljivom samu oživljujuću moć takvih kultova za stare državne tvorevine“ (Höfler 1936, 115). Veliko je pitanje da li je ovde pod „starim državnim tvorevinama“ Hefler uopšte imao u vidu Rajh u periodu vladavine Hoenštaufena.

⁷ Hefler je najavio da će se germanskim „dvostrukim kraljevstvom“, zasnovanim na „kultu Dioskura“, baviti u trećem tomu *Germanskog sakralnog kraljevstva* (Höfler 1965, 101), ali taj tom do svoje smrti 1987. nije stigao da napiše (objavljen je – i to još 1952. – samo prvi tom).

⁸ Hefler je sada legitimacijsku formulu germanskih kraljeva (da potiču od boga Votana) povezo sa istorijskim svedočanstvima da su se germanski ratnički *Männerbundovi* borili u klinastoj formaciji, za koju su verovali da im je podario sam bog Votan, kao i sa legendom da se danski kralj Harald Ratni Zub u 8. veku borio, bez oklopa, kao „špic“ (tj. knez, *Fürst, furisto*), na čelu svoje vojske (zato što ga je Votan, kome je bio posvećen, navodno učinio neranjivim i nepobedivim). To je, po Hefleru, bio presudni momenat u osnivanju germanskih država, koje su borbenu formaciju u kojoj su se borili *Männerbundovi* uzdigli u temelj svog „sakralnog kraljevstva“ (Höfler 1974, 142). Hefler je možda bio u pravu kada je pretpostavljao da su na čelu ranih germanskih ratničkih *Männerbundova* zaista stajali „kneževi“ koji su prvi jurišali na neprijatelja, verujući da su, kao Votanovi posvećenici, neranjivi i nepobedivi. Pretpostaviti, međutim, da je to bila klica iz koje se razvilo germansko sakralno kraljevstvo sasvim je neosnovano, pa i besmisleno. Pre svega, uvek isti način ratovanja omogućavao je neprijatelju da se dobro pripremi za ono što ga očekuje kada kreće u rat protiv Germana. Osim toga, prenaprezanje snaga u prvom udaru na neprijatelja bilo je pogubno ako je ovaj bio dobro pripremljen i organizovan da odoli udaru i zadrži formaciju u kojoj će da nastavi borbu dovoljno dugo da splasne ekstaza napadača. Jer, nakon prolaska prenadraženog stanja u kojem su davali svoj borbeni maksimum, Votanovi ratnici su dospeli u drugu krajnost: postajali su potpuno iznemogli, a zabeleženi su i slučajevi smrti od iscrpljenosti (Ninck 1935, 41). U ratovima protiv Rimljana Germani su svega nekoliko puta izašli kao pobednici, i to mnogo manje zbog njihovog superiornog načina borbe, a mnogo više zbog sasvim konkretnih slabosti koje su pokazali rimski komandanti. U spisu *O gnevu*

za germansko „sakralno (skupštinsko) kraljevstvo“.⁹ Svim tim inovacijama se,

Seneka je poraz Cimbra i Tevtonaca u ratovima vođenim 102. i 101. godine p.n.e. pripisao tome što je „gnev [...] kod njih zamenio junaštvo“, tako da su u samoj borbi postali sebi najveći neprijatelji (*De ira*, 1.11.2). Na ovom mestu Seneka nije bez razloga osporio junaštvo germanskih ratnika, pošto je upravo njihova ekstaza relativizovala sve ciljeve i motive koji su ih vodili iz jedne u drugu borbu. Unutrašnji doživljaj svakog pojedinačnog germanskog ratnika bio je isuviše jak da bi mu dozvolio bilo kakvo etičko rasuđivanje, zbog čega je on ostajao „ravnodušan prema tome da li se obreo u bici ili je samo naleteo na otpor u otimačini i pljački“ (Scheibelreiter 1999, 373). Zato su najveće uspehe Votanovi ratnici postizali u borbi protiv neprijatelja kojeg su mogli da prepadnu, koji nije bio pripremljen za pružanje dužeg otpora i koji je stajao na istom ili nižem stupnju civilizacijskog razvoja od onog na kojem su se i Germani nalazili u doba seobe naroda (tj. pre nego što su počeli da formiraju svoje države). Ni tada, međutim, uspeh nije bio zagwarantovan. Seneka svedoči o tome da su Germane pobeđivali čak i mnogo slabiji neprijatelji: „Ima li bešnjeg naroda od Germana? Ko je od njih žešći u napadu? Ko je željniji oružja u kome se rađaju i odgajaju i koje im je jedina briga, dok su prema svemu drugom ravnodušni? Ima li ikog ko je od njih otporniji u podnošenju svega tako da se ne staraju čak ni o tome da pokriju veći deo tela i ne traže zaklone protiv klime koja je kod njih večno studena? [...] Pa ipak su ih iskasapili Hispanci, Gali i ljudi iz Azije i Sirije, koji su slabi ratnici, pre nego što se pojavila ijedna legija [rimске regularne vojske], ni zbog kakvog drugog razloga već samo zbog njihove plahovitosti“ (*De ira*, 1.11.2–4). Nema nikakve sumnje da su svoje „varvarske prethodnice“ Rimljani dobro pripremali za ono što ih očekuje kada su im Germani bili neprijatelji, što dodatno podupire gore iznet zaključak da su prediktibilnost načina borbe i preveliko oslanjanje na zastrašujuću pojavu i snagu prvog udara vremenom prerasli od vrline u manu *Männerbundova* Votanovih sledbenika. Zato je malo verovatno da su prvi germanski kraljevi nastavljali da se bore (bez oklopa) na čelu svojih *Männerbundova* onako kao što su to ranije činili „kneževi“. Najbolji primer za to pruža već pomenuti Harald Ratni Zub. Saks Gramatik (Saxo Grammaticus) navodi kako je ovaj kralj za sebe tvrdio da je od Votana dobio ekskluzivnu tajnu organizovanja vojske u klinastu formaciju (*Gesta Dan.*, 8), čiji već sam naziv „svinjska glava (*caput porcinum, svinfylking*)“ upućivao na to da ju je dobio zapravo od – Rimljana (o rimskoj klinastoj formaciji Vegetije, *Epit. Rei Mil.*, 3.19). Štaviše, Gramatik je izričito napisao da su se u špicu klina nalazila dva obična vojnika, dok se kralj Harald vozio u kočijama pored vojske organizovane u klinastu formaciju (*Gesta Dan.*, 8). Samim tim, upravo primer koji je Hefler naveo rečito govori protiv njegove teze da je germanski ratnički *Männerbund* bio izvor germanskog sakralnog kraljevstva: ako je Harald i bio Votanov posvećenik to ga nije sprečilo da uvede značajne inovacije u način ratovanja svoje vojske, tj. umesto da juriša na neprijatelja bez oklopa na čelu ratnika (kao što je to možda u mladosti činio, kako je to stajalo u legendi), počeo je da oponaša vojno superiorne Rimljane, da se ne izlaže suludo pogibelji i da primenjuje potpuno profanu vojnu formaciju (za koju se pokazalo da baš i nije neki naročito ekskluzivan dar, pošto su ga već u njegovo vreme primenjivali i germanski neprijatelji koji su mu došli glave, baš kao i mnogi drugi negermanski oponašatelji Rimljana).

⁹ Glavnim tipom germanskog sakralnog kraljevstva Hefler je proglasio kraljevstvo zasnovano na posebnoj skupštini (*Thing*), koja je smatrana toliko sakralnom da je imala

međutim, u ovom radu nećemo detaljnije baviti pošto bismo na taj način izašli izvan naznačenog vremenskog perioda (1934–1944).

Ono što je najenigmatičnije u svim navedenim radovima je da Hefler nigde nije pominjao ni Treći rajh, ni Hitlera, ni NSDAP, ni SS, iako je bilo nesumnjivo da je svoje opise života (i ratovanja) starih Germana smatrao aktuelnim i relevantnim za nemačke savremenike. Karakterističan je, u tom smislu, završetak već pomenutog predavanja pod naslovom „Političko dostignuće vremena seobe naroda“: „Činjenica da se kult Votana proširio gotovo po celoj Germaniji znak je da su sva germanska plemena bila prijemčiva za taj kult. A možda i mi sada shvatamo zašto se baš taj kult proširio istovremeno sa političkim ustrojstvom Germana. Svi mi znamo šta znači vratiti se u svoj lični uzan krug, u svoj lični vegetativni život. Ali, mi smo doživeli šta to znači kada pozove svetskoistorijska sudbina i istrgne pojedinca iz njegovog skućenog postojanja. Kulturna forma o kojoj sam govorio, širi se u meri u kojoj su Germani bili uvučeni u onu svetskoistorijsku borbu u kojoj se odlučivala dalja sudbina Evrope. Ispostavilo se da su se ti vekovi u potpunosti nadovezali na buđenje sve većih političkih tvorevina, tako da je obaveza pred tim, sve većim i većim političkim tvorevinama prevazišla vegetativnu ličnu dobrobit. Pokazalo se da su oni bili dorasli svetskoistorijskim zadacima, koje im je postavila istorijska sudbina. Germani su iz sebe iznedrili snage i forme koje su bile nužne za ispunjavanje tih zadataka i zato im je pripala istorijska budućnost“ (Höfler 1938b, 297). Kao što možemo da vidimo, vešta terminološka akrobatika, tipična za Heflera, ovde je obezbeđivala i da se ostane na tlu stare „Germanije“ i da se kod slušalaca stvori utisak kako je nasleđe germanskih ratničkih *Männerbundova* i dalje aktuelno, a da se u isto vreme izbegne pominjanje Trećeg rajha (koje bi za sobom povuklo potrebu da se podrobnije objasni na koji način bi ratnička ekstaza Votanovih sledbenika

pravo da postavlja i smenjuje kraljeve. Pored ovog tipa, postojala su još dva: „dvostruko kraljevstvo“, zasnovano na „kultu Dioskura“ (kojim, kao što smo već pomenuli, Hefler nikada nije stigao da se pozabavi) i „sledbeničko kraljevstvo“ zasnovano na kultu Votana (Höfler 1965, 101–102). Samo ovaj potonji sporadični tip – karakterističan za vremena intenzivnog ratovanja (ali i tada potpuno stran seljačkim slojevima) – odgovara kraljevstvu koje je Hefler u vreme Trećeg rajha uzdizao u temelj „političkog kontinuiteta“ Germana. Istina, Hefler je i posle Drugog svetskog rata tvrdio da su u vreme seobe naroda (tj. osvajачke ekspanzije) ratnički vođa (*dux* u Tacitovoj terminologiji), *Männerbund* njegovih sledbenika i ratnički bog Votan dobili primat u odnosu na mirnodopskog poglavicu (*rex* u Tacitovoj terminologiji), skupštinu (*Thing*) i boga plodnosti Tivaza i da je takvo stanje samo učvrstila „opasnost po slobodu“, koja je germanskim plemenima, odmah po dolasku u Evropu, počela da preti od Rimske imperije (Höfler 1965, 102; Vries 1956, 296–297). Međutim, implicitna pretpostavka celokupne te postavke bila je da su se nakon pada Zapadnog Rimskog carstva stvari vratile u normalu i da su se germanske države utemeljile na sakralnoj osnovi skupštine (*Thing*), čime je „politički kontinuitet“ na kojem je Hefler insistirao u vreme Trećeg rajha prećutno odbačen.

mogla biti od značaja za Hitlerove sledbenike). Na jednom mestu teksta koji je napisao krajem 1944, ali nije stigao da objavi, Hefler se već opasno približio sadašnjosti, ali i dalje ne pominjući Treći rajh: „Idealna slika vladara, koja živi u duši naroda, dobro podnosi visok stepen oštine. Narod nikada ne ceni slabiće. Ali će uvek tražiti dobrotu koja je, kao dobrohotnost, krasila najdraže vojskovođe poput Vrangela, Moltkea, Hindenburga i tolikih drugih“ (Höfler 1944, 30). Pravi vođa je uvek u stvari vojskovođa, koji poseduje u isto vreme i oštrinu i dobrohotnost i koji zbog toga „živi u duši naroda“: Vrangel (Wrangel), Moltke (Moltke), Hindenburg (Hindenburg), ali ne i aktuelni vrhovni komandant oružanih snaga Nemačke – očigledno „nedobrohotni“ – Hitler. Ovo i slična mesta posredno ukazuju na to da je najkasnije sa smrću Hindenburga 1934. za Heflera nastupio pravi diskontinuitet u „istoriji Germana“.

Tako se u bavljenu Heflerovim opusom iz decenije 1934–1944. kao najznačajnije nameće pitanje zašto on nikada nije podlegao iskušenju da otvoreno slavi režim za čiji je sam vrh radio, čijoj je ideološkoj mašineriji značajno doprineo i čijoj je „duhovnoj integraciji“ knjiga *Kultna tajna udruženja Germana* nesumnjivo trebalo da pripomogne. Štaviše, kada je januara 1935. počeo da predaje kao vanredni profesor na Univerzitetu u Kilu bio je deo manjine (78 od 189 profesora) koja se nije učlanila u NSDAP (Pohl, 2006, 211) i (zbog toga?) „dospelo u klješta političkih moćnika“ (Wiesinger, 2001, 105). Na kraju je Hefler 1. decembra 1937. odlučio da ipak zatraži partijsku knjižicu, ali iz čistog oportunizma: samo da bi povećao šanse za prelazak (beg?) na Univerzitet u Minhenu i istraživački institut „Nasleđe predaka“.¹⁰ Međutim, Hefler je odbio da postane član SS-a – u to vreme najvećeg rasadnika *Männerbundova* u Nemačkoj – a, kako se iz korespondencije sa prijateljem iz Upsale Stigom Vikanderom (Stig Wikander) (koga je doveo na mesto lektora Univerziteta u Minhenu) može videti, o svom protežeu i predsedniku „Nasleđa predaka“ Vilhelmu Vistu (a pogotovo o njegovim naučnim kompetencijama) mislio je sve najgore.¹¹ Odnosi sa

¹⁰ Drugi Heflerov učenik Helmut Birkhan (Helmut Birkhan) je čak i sam njegov dolazak na Univerzitet u Kilu pripisao u zaslugu Himleru, kojeg je za podršku pridobio Valter Vist (Birkhan 1992, xi). Ovde je svakako posredi greška, pošto se Vist kod Himlera zauzeo za Heflera tek oktobra 1937, kada je u pitanju bio njegov prelazak sa Univerziteta u Kilu na Univerzitet u Minhenu. Uostalom, sam Vist je u užu krug Himmlerovih štićenika ušao tek 1935. (Junginger 2008, 120), neposredno vezano za stvaranje istraživačkog centra „Nasleđe predaka“, tako da za Heflerov dolazak na jedan nemački univerzitet 1934. nije mogao ništa da učini sve i da je hteo.

¹¹ Već u pismu Stigu Vikanderu od 22. novembra 1937. Hefler je posredno izveštavao o jednom razgovoru sa Vistom: „Uzgređ, nedavno mi je Vist iz Minhena pričao da je na Tibetu očuvana tradicija koja je u pradavna vremena prodrla iz Indije i koja bi trebalo da bude bliska mojoj germanskoj. [...] Bilo bi utešno kada bi Votan dobio sa Tibeta potvrdu da nije četvrtjeverjin“ (cit. prema: Timuș 2008, 211).

Vistom su u narednim godinama postajali sve zategnutiji, tako da se Hefler na- posletku 1943, nakon što su pritužbe na njegov račun stigle do Himlera, preselio u Kopenhgen, gde je počeo da radi kao predsednik tamošnjeg Nemačkog (nauč- nog) instituta, baveći se prevashodno obučavanjem danskih agenata Gestapoa.¹² Sve u svemu, Heflerova naučno-nastavna karijera u Trećem rajhu nije bila bli- stava i brzo je pala u zasenak njegovih posleratnih uspeha: pošto mu je pošlo za rukom da se kroz procese denacifikacije provuče bez posledica (označen je samo kao oportunist [Mittläufer]) i da se, nakon kraćeg nastavka profesure na Univerzitetu u Minhenu, vrati u rodni Beč, gde je u periodu 1957–1971. preda- vao na Univerzitetu, a 1964. postao i redovni član Austrijske akademije nauka. Međutim, iako je u tom periodu objavio čitav niz naučnih radova, svi su ostali u dubokoj senci *Kultnih tajnih udruženja Germana* i zapravo se mogu shvatiti kao dopune, razrade i modifikacije stavova iznetih u ovoj knjizi.

Time se problem dalje komplikuje. Ako su neprijatnosti koje je doživeo u Kihu i Minhenu doprinele tome da Hefler zadrži izvesnu distancu prema aktu- elnom režimu (koja mu se nakon 1945. uveliko isplatila), sasvim je sigurno da ništa od svega toga nije mogao da nasluti dok je u Upsali čeznuo za tim da za- posedne neku od nemačkih profesorskih stolica. Iako je *Kultna tajna udruženja Germana* napisao kao prilog nemačkoj „duhovnoj obnovi“, započetoj januara 1933, i kao ulaznicu u univerzitetski sistem Trećeg rajha, Hefler je uspeo da ovim delom pridobije ne samo Vista i Himlera nego i posleratni akademski esta- blišment Minhena i Beča. Pitanje, dakle, ostaje u čemu se sastoji tajna uspeha *Kultna tajna udruženja Germana*. U nastavku ćemo odgovor na to pitanje po- tražiti u jednostavnoj činjenici da su *Kultna tajna udruženja Germana* ostala nezavršena: od predviđena dva objavljen je samo jedan tom.

Drugi tom *Kultnih tajnih udruženja Germana*

Važne informacije o nastanku *Kultnih tajnih saveza Germana* sadrži predgo- vor, koji je Hefler napisao januara 1934. u Upsali. Zahvalnost mentoru Rudolfu Muhu svakako se podrazumevala. Muh je bio predvodnik tzv. grupe „ritualista“, koja je, nasuprot grupi „mitologista“, u austrijskoj germanistici davala primat ritualu u odnosu na mit (upor. Emmerich 1971, 153 i dalje), što je bio kurs koji je u svom habilitacionom radu *Vojska mrtvih – kultni savez – fastnahtspil* sle- dio i Hefler. U predgovoru za *Kultna tajna saveza Germana* Hefler je istakao i dragocene razmene misli sa svojim prijateljem Rihardom Volframom (Richard Wolfram), lektorom Univerziteta u Beču, takođe Muhovim studentom i habi- litantnom. Volfram će kasnije svedočiti da su njih dvojica, nezavisno jedan od

¹² Pritom je Hefler nastavio da bude profesor na Univerzitetu u Minhenu, ali je do 1945. (kada su ga otpustile američke okupacione snage) držao samo blok nastavu.

drugog, početkom tridesetih godina otkrili značaj „sociološke osnovne forme muških društava“ i da je to odlučujuće opredelilo izrade njihovih habilitacionih radova (Wolfram, 1976, 721).¹³

Još jedan važan momenat vezan za Heflerov habilitacioni rad može se naći u knjizi *Kultne igre Germana kao izvor srednjovekovne drame* (1936) Heflerovog prijatelja i Muhovog učenika Roberta Štumfla (Robert Stumpf) (takođe pomenutog u predgovoru za *Kultne tajne saveze Germana*). Štumfl je u jednoj fusnoti napisao da je još decembra 1930. Hefler držao predavanje na temu „Prilog istoriji nastanka nemačkog fastnahtšpila“ pred Akademskim udruženjem germanista na Univerzitetu u Beču (Stumpf, 1936, 16) – inače, antisemitsko-rasističkim studentskim udruženjem pod skrbništvom Rudolfa Muha. To bi govorilo u prilog pretpostavci da je Hefler svoj habilitacioni rad počeo da piše od kraja i da je do decembra 1930. imao gotov ceo treći deo o fastnahtšpilu (čiji je rezime predstavio pred Muhom i ostalim pripadnicima Akademskog udruženja germanista na Univerzitetu u Beču). Otprilike u to vreme Hefler je, kako je napisao Wolfram, otkrio značaj „sociološke osnovne forme muških društava“ i to ga je suštinski opredelilo da svoj habilitacioni rad usmeri prema drugom delu („kultnom savezu“), a preko njega i prema prvom delu (mitu o vojsci mrtvih). Obrnuto, za fastnahtšpil je Hefler izgubio interesovanje, s obzirom da je tu temu za svoj habilitacioni rad uzeo njegov prijatelj Štumpl po povratku iz Edinburga u Beč 1931. godine.

U tom kontekstu se od prvorazrednog značaja pokazuje izražavanje zahvalnosti profesoru prava i sociologije Otmaru Španu (Othmar Spann), „koji je prevazišao sociološki atomizam“ i kod koga je Hefler slušao predavanja i pohađao vežbe „godinama“ (Höfler 1934, x). Špan je bio kulturna figura i stožer tzv. „crnog Beča“, u kome su se okupljali ekstremni protivnici demokratije, liberalizma i socijalizma i zagovornici različitih fašističkih političkih opcija – u rasponu od onih iz Italije, preko onih iz Austrije, do onih iz Nemačke (upor. detaljnije: Wasserman 2014). Najzanimljivije je, međutim, bilo pominjanje Alfreda Bojmlera (Alfred Baeumler), od koga je Hefler „u Drezdenu i Berlinu [...] dobio brojne podsticaje u filozofskim, mitskoistorijskim i sociološkim pitanjima“ (Höfler 1934, x).

Bojmler je, inače, od 1928, prvo kao vanredni, a zatim i kao redovni profesor predavao na Tehničkoj visokoj školi u Drezdenu, da bi 1933, u znak zahvalnosti za zasluge u širenju nacionalsocijalističke ideologije među akademcima, dobio profesuru na Univerzitetu u Berlinu. U jednom predavanju, održanom 17. oktobra 1929, Bojmler je uzrok za poraz Nemačke u Prvom svetskom ratu prepoznao u podleganju francuskoj kulturi (kao naslednici rimske kulture), kao kulturi žene – „privrede i zadovoljstva“ – *par excellence*, i zaboravu autentično germanske kulture muškarca – „države i rada“, koji podrazumeva prevashodno ratovanje

¹³ Wolfram je kod Muha habilitirao 1934, a prošireno izdanje svog habilitacionog rada *Igra mačevima i Männerbund* objavio je u tri toma 1936–1938.

(Baeumler 1934, 8). Nasuprot želji za usavršavanjem urbaniteta (kojoj je već stari Rim podlegao kada je zaboravio na svoju herojsku prošlost), Nemci su uvek pokazivali posvećenost sakralnoj ideji Rajha i herojstvo u borbi za nju. „Od herojskog oblikovanja života neodvojiva je forma *Männerbunda*. Kralj sa svojim ljudima od poverenja, vojni vođa sa svojom gomilom, kojoj je istovremeno i uzor i učitelj, čine srž herojskog oblikovanja života. Nemačka vojska je bila poslednji oblik herojskog *Männerbunda*. Nasuprot njemu stojale su dve formacije, formalno srodne vrste, ali temeljno različitog duha: sveštenički *Männerbund* crkve i *Männerbund* masonerije. Tu leži zadatak Nemačke: da spram ovih sila očuva samostalnost herojskog *Männerbunda* kao svetskoistorijskog oblika“ (Baeumler 1934, 9). Polazeći od ovih stavova, Bojmler je ukratko skicirao istoriju Nemaca kroz tri perioda: prvi, autentično germanski, koji je trajao do suočavanja sa Rimom, drugi pervertirani, koji je trajao do poraza nemačke vojske (kao „poslednjeg oblika herojskog *Männerbunda*“) u Prvom svetskom ratu, i treći, koji je tek započeo i koji stremlje ka potpunom trijumfu herojstva nad urbanitetom. Najbolji vesnik ove promene, po Bojmleru, bilo je buđenje jednog autentično nemačkog religioznog osećanja: osećanja egzistencijalne povezanosti živih sa mrtvim junacima. Evocirajući pogibiju brojnih nemačkih vojnika u bici kod Langemarka, Bojmler je poučavao: „mrtvi ne misle i ne delaju više, ali njihovo mišljenje i delanje nije bilo okončano kada su umrli. *Oni* su sada nemoćni i samo kroz *nas*, žive, može njihovo mišljenje i delanje još da postoji. Ono je povereno *nama*. Ako zaboravimo cilj zbog kojeg su dali svoje živote onda mi ne postupamo samo neodgovorno – već činimo svetogrđe. Obaveza koju imamo prema našim mrtvima nije moralna nego religiozna. Ako ne sledimo sakralnu zapovest *pietas*, na nemačkom vernosti, neće nas snaći griža savesti već strava i užas, nećemo biti prekoreni nego prokleti. Ali kada se posvetimo *pietas* onda je to nešto drugo nego svest o ispunjenoj dužnosti. Osetimo li stvarno vezu koja nas spaja sa mrtvima, shvatimo li sebe istinski kao izvršioce njihove volje, postanemo li delatnici njihovih dela – tada će nas obasjati nešto od sjaja onog dostojanstva koje ih krasi“ (Baeumler 1934, 1). U jednom drugom predavanju, održanom 18. januara 1930. u povodu godišnjice osnivanja Drugog rajha, Bojmler je ponovio da je „stvarnost na kojoj mi gradimo neopisivo delo našeg naroda u Svetskom ratu“. Tek u Prvom svetskom ratu Nemci su samoosvešteni kao Nemci zato što im je on otkrio „novu meru veličine, meru koju više ne smemo da zaboravimo ako nećemo našim mrtvima da uskratimo dužno strahopoštovanje. [...] Govoriti o smislu rata znači govoriti o prošlosti i *budućnosti*. Jer prošlost i budućnost pripadaju jedno drugom: narod koji poriče svoju prošlost nema budućnost. Budućnost se ne može ispostaviti *od danas*. Bez mere veličine ne može se desiti ništa veliko; a mere veličine leže u istoriji. A u tome što Svetski rat naše poglede ne usmerava decenijama nego vekovima unazad leži jedan moćni smisao i zato ga smemo nazvati *Velikim ratom*“ (Baeumler 1934, 27).

Nije poznato da li je Hefler prisustvovao nekom od ovih predavanja, ali u njima se mogu naći sve teme koje će ga opsedati do kraja života: ratnički *Männerbund*, sakralno kraljevstvo, kontinuitet istorije nemačkog naroda i religiozna veza živih sa mrtvima. Bojmlerove ideje prepoznatljivije su u Heflerovom insistiranju da su prave, autentične i autohtone „običajne forme“ Germana bile forme koje su izražavale „demonško“ i „iracionalno“: „demonško“ se odnosilo na „vezu živih sa mrtvima“ uopšte, a „iracionalno“ na sasvim konkretna ekstatična stanja, u kojima pojedinac nadilazi sebe – ali samo da bi, sredstvima kulta, ušao u zajednicu sa svojim precima. „*Ovo kultno uzvišavanje postojanja ne znači, dakle, kaos već poredak, ne zbrku već obavezu, ne rastakanje već izgradnju obavezujuće zajednice sa precima*“ (Höfler 1934, ix). Kult je bio taj koji je stvorio „običajne forme“ koje ne samo što su došle do izražaja u ratničkim *Männerbundovima* Votanovih sledbenika nego su obeležile i istinski život (a to je uvek bio onaj ritualni, svečarski) udruženja plemića, građana i seljaka u srednjem i novom veku, kao i ustrojstvo ranih germanskih država, pa na kraju krajeva i kasnijih rajhova, dajući im snagu da uđu „u svetsku istoriju boreći se, stvarajući i vladajući“.

Pod dubokim utiskom otkrića „sociološke osnovne forme muških društava“ i preplavljen radnim elanom, Hefler je brzo napisao prvu verziju svog habilitacionog rada, tako da je mogao da je uruči na čitanje Volframu i Štumflu do decembra 1931. (Wolfram 1936, 1, 4; Stumpf 1936, x)¹⁴ ili januara 1932. (Höfler 1934, xi). Rad je bio podeljen na tri dela, koja se nisu razlikovala samo sadržajno nego i disciplinski – prvi i treći deo su bili „filološki“, dok je drugi bio „sociološki“. Prvi deo bio je posvećen mitovima koji su čuvali uspomenu na pravo ustrojstvo („rituale“) ratničkih *Männerbundova*, kao inicijalne forme „socijalnog kulta“ Germana, dok je treći deo dokazivao da je upravo to bilo rodno mesto „nemačke narodne drame“. U centralnom, drugom delu trilogije, koji je zamislio kao „sociološki“, Hefler je najavljiivao rekonstruisanje jednog, u svojoj biti nepromenljivog germanskog „socijalnog kulta“ („kultnog saveza“) i istorije njegovih tipova. „Trebalo da se pokaže da su one običajne forme koje su iznedrile ove demonško-religiozne sile nastavile da žive u udruženjima najrazličitijih slojeva – kod plemića, ratnika, građana, seljaka – ali ne kao neka vrsta ‘zabave’, kako bi to racionalizam mogao da shvati, već kao svečani, čak i ekstatični vrhunci u životima zajednica. Tamo gde su se ova udruženja domogla visoke političke moći (upoznaćemo istorijske dokaze za to), ovi kultovi su nastavili da postoje često u potpuno neprekinutoj demoniji, a prodori ‘iracionalnog’ ponavljali su se u periodičnim svečanostima. [...] I tako će, nadam se,

¹⁴ Na kraju predgovora svoje knjige *Kultne igre Germana kao izvor srednjovekovne drame* Štumfl se zahvalio Hefleru što mu je dao na čitanje dva toma *Kultnih tajnih saveza Germana* i podstakao ga na istraživanje porekla srednjovekovne drame iz preobražajnih kultova starih Germana (Stumpf 1936, x).

jedna tipologija formi kulturnih zajednica i jedno izoštreno razumevanje njihove unutrašnje dinamike otkriti nove istorijske veze, koje su od suštinskog značaja za problem jedinstva naše istorije“ (Höfler 1934, x).

Naposletku, Hefler je objavio samo prvi tom, čiji je puni naslov bio: *Kultni tajni savezi Germana. Tom I: Germanska vojska mrtvih – mit i kult*.¹⁵ Razlog zbog kojeg je Hefler požurio da završi i objavi samo prvi tom vrlo je jasan: želeo je da se što pre domogne neke germanističke profesure u Nemačkoj, a za to mu je bio najpotrebniji upravo prvi tom trilogije. U predgovoru Hefler je najavio da će se drugi tom (u kojem će biti objedinjene razrađene verzije drugog i trećeg dela habilitacionog rada) pojaviti „uskoro“ (Höfler 1934, ix), ali se to nije desilo. Međutim, u svojim knjigama, objavljenim 1936, i Wolfram i Štumpf su se pozivali na „drugi tom“ *Kultnih tajnih saveza Germana*, koji su pročitali u rukopisu (Wolfram je primetio da je on znatno „narastao“ u odnosu na drugi i treći deo Heflerovog habilitacionog rada: Wolfram 1936, 1, 4; upor. i Stumpf 1936, x). Štaviše, iz Wolframovih i Štumpflovih pozivanja na drugi tom *Kultnih tajnih saveza Germana* može se u grubim crtama rekonstruisati kako je on izgledao (barem u delu posvećenom „socijalnom kultu“). Na početku je Hefler svakako izložio istorijske dokaze o postojanju „vojske mrtvih“, kao izvornog germanskog preobražajnog kulta, koji nemaju veze sa mitovima i sačuvanim sagama i koji ukazuju na „veliku ulogu koju su takvi kulturni savezi igrali u religioznom, socijalnom i političkom životu Germana“ (Stumpf 1936, 14). U tom kontekstu Hefler je problematizovao ulogu Votanovog koplja kao simbola vlasti (Stumpf 1936, 381), njegovo svojstvo boga mrtvih i boga otimačine od živih (Wolfram 1938, 295–296), pa čak i otvorenog terora nad njima (Wolfram 1938, 292), germansku pagansku predstavu pakla (Stumpf 1936, 340) i „germanske kulturne osnove nemačke kolonizacije Istoka“ (Wolfram 1938, 259). Nakon toga sledio je opis postepenog povlačenja „demonskog“, pretvaranja „starih kulturnih saveza u bezopasne esnafe budala“ i „preobražaja velikog svećarskog doba vojske mrtvih u karneval“ (Wolfram 1938, 261). Sudeći po broju Wolframovih i, naročito, Štumpfovih pozivanja, veliki deo drugog toma *Kultnih tajnih saveza Germana* bio je posvećen „društvima budala (*Narrengesellschaften*)“, koja su zadržala stare kulturne rituale (pogotovo one inicijacijske) – oslobodivši ih od starih „terorističkih“ ciljeva (Stumpf 1936, 17, 169, 236 i 391; Wolfram 1938, 244 i 259), ali zadržavajući duh borbe i nadmetanja (Stumpf 1936, 395) – i tradirala ih gildama i omladinskim udruženjima (Stumpf 1936, 394; Wolfram 1938, 255). U ovom delu Hefler je umetnuo i jedan ekskurs o Harlekinu kao pervertiranom „vođi vojske (**xarilan, Heerführer*)“, tj. Votanu (Wolfram 1938, 257).

¹⁵ Iako u naslovu knjige iz 1934. iza oznake toma (I) ne stoji podnaslov – on se pojavljuje tek u sadržaju (Höfler 1934, xiii) – Hefler će kasnije insistirati na tome da je ovako glasilo puni naslov njegove prve knjige (Höfler 1973, 41).

Sve rečeno govori u prilog pretpostavci da je Hefler drugi tom *Kultnih tajnih saveza Germana* napisao ako ne već do januara 1934, a ono svakako vrlo brzo nakon toga.¹⁶ U narednim godinama su i Hefler (Höfler 1936, 115; Höfler 1940, 11) i Wolfram (Wolfram 1936, 1, 4) najavljivali objavljivanje drugog toma, ali se on ipak nikada nije pojavio.¹⁷ Tako se pokazuje da je knjiga *Kultni tajni savezi Germana* ostala nezavršena i da joj je manjkalo upravo ono što je Hefleru početkom tridesetih godina bilo najvažnije: sociološka analiza preobražajnog „socijalnog kulta“, koji je kroz istoriju menjao svoje forme („tipove“), ali ne i suštinu, i koji je u nekoj formi stigao i do prvih dana Trećeg rajha. Ali, ako je tačno da je Hefler drugi tom sa ovom analizom napisao (najverovatnije već do 1934), onda se ne može izbeći zaključak da su upravo rezultati te analize bili razlog zbog kojeg su *Kultni tajni savezi Germana* ostali nezavršeni – a, moglo bi se dodati, i zbog kojeg su mogli da samom Hefleru donesu toliku slavu i prestiž.

Heflerov put od SA do SS-a

Sam Hefler je na četiri mesta prvog toma *Kultni tajni savezi Germana* uputio na ono o čemu će biti reči u drugom tomu. Na prvom mestu Hefler je napisao „da ćemo upoznati upravo razaranje krova kao tipičnu kaznenu meru divlje vojske“ (Höfler 1934, 126) koja oponaša elementarnu silu – oluju (*Sturm*). S tim je u vezi bilo sledeće Heflerovo zapažanje: „Već i samo identifikovanje ljudske

¹⁶ U Heflerovoj zaostavštini nije pronađen rukopis ovog toma, već samo nekoliko nepotpunih skica, koje se čuvaju u Austrijskoj nacionalnoj biblioteci pod šifrom Cod. Ser.n.44.968/1–2. O tome kada i kako je rukopis nestao danas se može samo spekulirati. Zanimljiva je i činjenica da je Heflerov habilitacioni rad nedostupan javnosti pošto se nalazi u delu biblioteke Univerziteta u Beču koji je pod režimom zaštite ličnih podataka (Dow and Bockhorn, 2017, 223).

¹⁷ Ipak, da je Hefler i te kako bio svestan duga koji mu je ostao prema svojim pažljivim čitaocima, svedoči njegova tvrdnja da knjiga *Preobražajni kultovi, narodne sage i mitovi* iz 1973. predstavlja obećani drugi tom *Kultnih tajnih saveza Germana* (Bockhorn, 2010, 206). Međutim, ta tvrdnja je potpuno neosnovana, s obzirom da u knjizi ne postoji ni deo o fastnahtšpilu, ni deo o „društva budala“, pa ni ekskurs o harlekinu. Štaviše, knjiga je napisana kao polemika sa stavovima Fridriha Rankea (Friedrich Ranke) o vojsci mrtvih (Ranke je bio oštar kritičar Heflerove teorije, insistirajući na tome da su izveštaji o vojsci mrtvih posledice halucinacija i drugih duševnih poremećaja), tako da više predstavlja nastavak izlaganja iz prvog toma *Kultnih tajnih saveza Germana* nego obećani drugi tom. Osim toga, Hefler je sada priznavao da su Germani poznavali i druge kultne saveze osim onih preobražajnih (Höfler 1973, 75 i dalje), kao i da je kult Votana imao ne samo površne nego i suštinske sličnosti sa grčkim kultom Dionizija (Höfler 1973, 198 i dalje), što je u velikoj meri relativiralo cilj postavljen u predgovoru *Kultnih tajnih saveza Germana*.

ekstaze sa nepogodom u prirodi pretpostavka je mešanja ljudskog i elementarnog, koju hoćemo da dokažemo u mitovima o vojsci mrtvih. Treba se samo setiti oznake jednog (za ‘juriš [Stürmen]’ određenog) odreda (*Abteilung*) vojnika kao *oluje* [Sturm]!“ (Höfler 1934, 327–328).¹⁸ Drugo je već pomenuto mesto na kojem je Hefler najjavio da će se germanskim „dvostrukim kraljevstvom“, odnosno „dvojstvom vođa“, pozabaviti „uskoro na drugom mestu“ (Höfler 1934, 159). Na trećem mestu je napisao da će „u kratkom vremenu“ objaviti svoja istraživanja o „sakralnoj vezi starogermanske ratničke kulture“ (koja nije ostavila traga samo u „najstarijim slojevima starogermanskog herojskog pesništva“, o čemu je bilo reči u prvom tomu *Kultnih tajnih saveza Germana* (Höfler 1934, 219). Naposletku, na četvrtom mestu Hefler je najjavio da u „drugom tomu“ sledi razmatranje „različitih formi ‘rituala ubijanja’ koje su se kod nas delimično održale do novog veka“ i kroz koje se manifestovalo „večno u ljudskom životu. Državna moć, ‘istorija’ roda, na tim je stenama sazdana. Tu je ‘istinski’ život i posvećenik će uzeti učešća u njemu. On ulazi u zajednicu ‘besmrtnika’ – čime njegov fizički život postaje beznačajan: jer on ostaje u svetoj vezi svog roda“ (Höfler 1934, 251–252).

Povežemo li ova četiri mesta dobijamo naizgled čudnu logiku: tradicionalni germanski ratnički *Männerbund* primao je u svoju „sakralnu vezu“ ratnike koji su (kroz ritual inicijacije) umirali da bi postajali besmrtni i koji su onda učestvovali u kaznenim akcijama protiv svojih sunarodnika, nalik na oluju, stvarajući na taj način temelje za državu kojoj su se na čelu nalazila dvojica vođa. Stavimo li tu logiku u nemački društveno-politički kontekst prve polovine 1934, ukazuje se jedan dublji smisao. Tradicionalni germanski ratnički *Männerbund* dobijao je sasvim konkretan oblik Jurišnog odreda (SA, *Sturmabteilung*), koji je negovao kult palih vojnika u Prvom svetskom ratu (upor. detaljnije: Reichardt, 2009, 551 i dalje), koji se brutalno, poput „oluje“, obračunavao sa neprijateljima nacionalsocijalizma i na kojem je počivao Treći rajh sa svojom dvojicom vođa – Adolfom Hitlerom i Ernstom Remom (Ernst Röhm). Štaviše, cela druga teorema, na kojoj je počivala Heflerova teorija i koja nikada nije doživela razradu, u ovom kontekstu postaje potpuno razumljiva: „sakralno dvostruko kraljevstvo“ bio je Treći rajh kojim su složno vladali vođa naroda i vođa *Männerbundova* („blizanci Dioskuri“, koji su zajednički ratovali protiv neprijateljske Vajmarske republike, pobedili je i osvojili), podstičući među mladim ratnicima duh

¹⁸ Da je o tome zaista i bilo reči u drugom tomu *Kultni tajni savezi Germana*, potvrđuje i jedan navod Riharda Volframa: „Maskirani imaju istu onu moć da kupe žive, koju pripisuju mrtvima. Dalje oni najrađe upravljaju svoje nasilne kazne prema krovovima kuća. Bacanje šljunka i razaranje krova, koji se uvek iznova pojavljuju i kod osporiteljskih sudova (*Rüegerichten*), podsećaju na štetu od oluje. Avetinjski živi očigledno se izjednačavaju sa olujom, oni su divlji lov.“ (Wolfram 1938, 294)

nadmetanja bez stvaranja trajnih neprijateljstava među njima. A ako je sve to izgledalo kao poželjna slika Trećeg rajha iz perspektive nekog pripadnika ili simpatizera SA, onda je posle 30. juna 1934. postalo akt čiste subverzije. Noć dugih noževa, u kojoj su se vrh države, partije i vojske (uz pomoć SS-a) obračunali sa vrhom SA i započeli razgradnju njegove enormne moći, odjednom je učinila suspektним davanje prevelikog značaja ratničkim *Männerbundovima* i njegovim ekstatičnim članovima, čija nasilnost nalikuje elementarnoj nepogodi. Novi model *Männerbunda* postao je „umiveni“, disciplinovani i birokratizovani SS, koji je bespogovorno bio odan jedinom vođi na čelu jedinstvenog „sakralnog kraljevstva“.

U toj situaciji Hefler je imao svaki razlog za brigu, pošto je i sam bio član SA. U biografiji koju je napisao 15. marta 1937, prilikom konkurisanja na mesto redovnog profesora Univerziteta u Minhenu, Hefler je na sledeći način opisao svoje intelektualno-političko sazrevanje: „U rano leto 1922, juna ili jula, čuo sam Adolfa Hitlera kako drži govor u Beču. Pridružio sam se pokretu i nakon letnjeg raspusta 1922. pridružio sam se i partijskoj Trupi za održavanje reda (*Ordnertuppe der Partei*). Nekoliko meseci kasnije iz Trupe za održavanje reda stvoren je SA. Pripadao sam i njemu, od prvog dana njegovog postojanja, i obavljao aktivnu dužnost sve do prestanka okupljanja u zimu 1923/1924“. Hefler je propustio da napiše da je aktivnu dužnost u bečkom SA samo prekinuo, i to zbog velikih turbulencija u austrijskom nacionalsocijalističkom „pokretu“ koje su tada nastupile (a koje je proizvelo Hitlerovo utamničenje nakon propasti puča u Minhenu), kao i zbog toga što je otputovao za Kil, na čijem je Univerzitetu studirao školske 1924/1925. godine. Iz sačuvanih dokumenata može se zaključiti da je Hefler ostao pripadnik SA barem do 1928, kada je napustio Beč, preselio se u Upsalu i započeo da obavlja posao lektora na tamošnjem univerzitetu (Simon, Junginger and Popa 2004, 5). A s obzirom na to da akademske veze sa rodnim gradom nije prekinuo ni u narednim godinama (na Univerzitetu u Beču je izabran za privatnog docenta i u tom svojstvu je u letnjem semestru 1933. održao kurs „Sakralne osnove stare germanske države“ – Bockhorn, 1988, 71), sasvim je verovatno da je na ovaj ili onaj način ostao povezan i sa „*Kameraden*“ iz SA-grupe bečkog *Gau*.

Heflerovo formalno članstvo u austrijskom ogranku SA u periodu 1922–1928. (a možda i neformalno sve do 1934) pruža ključ za razumevanje njegove akademske karijere u periodu 1928–1934. On je svakako bio jedan od onih „mladih akademaca iz 1923. godine“ koje je Ernst Rem hvalio da su nastavili borbenu tradiciju „oružanih i omladinskih udruženja“ iz 1813. i „dobrovoljačkih jedinica“ iz 1919. (Röhm 1928, 233), ali čiji je entuzijizam već 1924. ugasila državna represija (u Nemačkoj) i rasulo u samoj partiji i SA (u Nemačkoj i Austriji). Štaviše, Heflerovo opredeljenje da 1924/1925. nastavi da studira na

Univerzitetu u Kilu korespondira sa trendom migracije najtvrdokornijih članova SA na sever, u cilju nastavka borbe – ako je potrebno i u redovima drugih *Wehrverbände*, koje je Rem onda nastojao da integriše u novu organizaciju pod nazivom *Frontbann*. Na Katedri za germanistiku tamošnjeg univerziteta Hefler je očigledno našao izvestan broj istomišljenika, koji će mu kasnije, kada im Treći rajh bude omogućio da u svoje ruke preuzmu kadrovsku politiku,¹⁹ pomoći da dobije vanrednu profesuru. Oni će mu možda pomoći i kada bude „dospeo u klješta političkih moćnika“, koji su se obračunavali sa najtvrdokornijim pristalicama Ernsta Rema. A kada bude spas potražio na Univerzitetu u Minhenu i „Nasleđu predaka“, Hefler neće moći da u potpunosti suzbije svoj prezir prema Vistu, niti da zaboravi izdaju autentično germanske tradicije ratničkog *Männerbunda* koju su počinili Himler i ostali pripadnici SS-a, i zato nikada neće postati član ove organizacije.

Ostavši u duši jedino veran SA, Hefler će prihvatiti žrtvu učlanjenja u („bratoubilački“) NSDAP i svoju teoriju tako dalje razvijati da bude što je manje moguće ideološki (zlo)upotrebijiva (što je, konkretno, značilo: potpuno okrenuta ka Germanima u starom i srednjem veku). U žrtvu je svakako spadalo i to što završen rukopis drugog toma *Kulni tajni savezi Germana* Hefler nikada nije predao u štampu – upravo zato što je, kako proizlazi iz svega što je rečeno, celokupnu istoriju Germana prikazivao kao predistoriju SA. Iako se u narednim godinama nosio mišlju da rukopis preradi, on je očigledno u sebi toliko ovaplotio duh SA da mu nije bilo pomoći (zbog čega je sasvim moguće da ga je sam Hefler uništio u nekom momentu tokom Drugog svetskog rata). Opekavši se već u drugoj polovini 1934. na ideološkoj vatri (ali ostavši nepovređen), Hefler je u svojoj daljoj naučnoj karijeri (i u Trećem rajhu, i u Bonskoj republici, i u Republici Austriji) striktno odbijao da se izjašnjava o aktuelnim društveno-političkim prilikama, držeći se isključivo germanske prošlosti. Zbog toga su i svi

¹⁹ NSDAP je u Šlezvig-Holštajnu postizao najbolje izborne rezultate u celoj Nemačkoj, prelazeći granicu od 51% glasova na izborima već jula 1932, i to u velikoj meri zahvaljujući snažnoj „SA-Podgrupi-Severna marka (*SA-Untergruppe-Nordmark*)“. Vrlo brzo počevši da u sebe apsorbuje druge *Wehrverbände* u Šlezvig-Holštajnu, ova SA Podgrupa je do 1931. postala najjača u celoj Nemačkoj, brojeći više od 12.000 pripadnika (Reichardt 2009, 269). Na samom Kristijan-Albrechts-Univerzitetu u Kilu najveći deo profesora je pozdravio Hitlerovo stupanje na dužnost kancelara januara 1933. i započeo „glajhšaltovanje“, dok se njih 40 aktivno uključilo u kampanju NSDAP za izbore zakazane za mart iste godine (što je činilo 20% od ukupnog broja profesora koji je to učinio u celoj Nemačkoj). Odmah je započela i čistka nepodobnih profesora i njihovo nadoštanje sa, kako se rektor Rittersbuh (Rittersbuch) izrazio, „novim, mladim snagama“ (Pohl 2006, 3): od 48 otpuštenih profesora, troje je bilo sa Katedre za germanistiku, na koju će konačno januara 1935, na mesto vanrednog profesora, doći jedna takva „nova, mlada snaga“ – Oto Hefler.

njegovi pokušaji uspostavljanja „istorijskog kontinuiteta“ između stare Germanije i savremene Nemačke završavali neuspešno. Kao što su neki savremenici uspeli jasno da uoče,²⁰ *jedini pravi „istorijski kontinuitet“ koji je Hefler uspeo da uspostavi, i to još na samom početku svoje naučne karijere, između stare Germanije i savremene Nemačke bili su ratnički Männerbundovi čije je nasilje nalikovalo elementarnim nepogodama, koji su se brutalno obračunavali („delili pravdu“) sa svakim ko bi im se našao na putu i koji su imali osobeni kult mrtvih.* Ostavši do kraja života iskreni pripadnik SA (kakav je bio dok mu se Ernst Rem nalazio na čelu i kakvog ga je doživeo kao mladić), Hefler je vernost prvoj teoremi svoje teorije smatrao svojom osnovnom etičkom dužnošću, dok su treća i četvrta teorema bile mesta na kojima je bio spreman da pravi nužne kompromise. Naposljetku, nemoć da se do kraja života pozabavi drugom teoremom mogla bi se takođe shvatiti kao izraz Heflerovog shvatanja naučnog poštenja: ta teorema je isuviše bila ukorenjena u njegovu mladalačku „ekstatičku“ viziju nemačkih pobjedničkih „Dioskura“ (Hitlera i Rema), koji su složno uništili neprijateljsku državu (Vajmarsku republiku), da bi bila okaljana zbi vanjima u profanoj realnosti (tj. bratoubistvom, koje je u sebi već nosilo klicu propasti aktuelnog nemačkog „sakralnog kraljevstva“). Heflerov „slučaj“ tako se pokazuje kao sve samo ne jednostavan. Ako je tačno da svojim istraživanjem ratničkih *Männerbundova* nije želeo da veliča SS, tačno je i da je imao nameru da nemački „istorijski kontinuitet“ veže za SA; ako je tačno da je u Trećem rajhu bio tek „oportunist“, tačno je i da se od njega duhovno počeo distancirati tek nakon Noći dugih noževa; ako je tačno da je daleko najvećem delu svojih stavova iznetih u *Kultnim tajnim udruženjima Germana* ostao veran do kraja života, tačno je i da ih je smatrao najboljim izrazom svoje naučne objektivnosti i beskompromisnosti – vrednosti koje nisu krasile teorijske inovacije u njegovim kasnijim radovima.

²⁰ Jedan broj recenzenata je još sredinom tridesetih godina aludirao na to da je Hefler već u prvom tomu *Kultnih tajnih društava Germana* isuviše daleko otišao u poistovećivanju *Männerbundovaa* Votanovih sledbenika sa SA odredima dok im se na čelu nalazio Ernst Rem. Tako je npr. Fridrih von der Lajen (Friedrich von der Leyen) napisao da je Hefler prilikom pisanja *Kultnih tajnih udruženja Germana* bio „ponesen doživljajima prethodnih godina [...] Ali nauka ne dopušta prebacivanje svežih iskustava od nekoliko godina u pravreme i onda opravdavanje tih iskustava iz pravremena“ (Leyen 1935, 165). Naročito su oštri prema Hefleru bili recenzenti bliski Alfredu Rosenbergu (Alfred Rosenberg) i njegovoj Službi, koja je negovala ideologiju o ruralno-porodičnom životu starih Germana (Ginzburg 1989, 140; Brunotte 2004, 419).

Reference

- Baumler, Alfred. 1934. *Männerbund und Wissenschaft*. Berlin: Junker und Dünnhaupt.
- Behringer, Wolfgang. 1998. Das „Ahnenerbe“ der Buchgesellschaft. Zum Neudruck einer Germanen-Edition des NS-Ideologen Otto Höfler. *Sowi*, 27 (4): 283–289.
- Birkhan, Helmut. 1992. Vorwort. In: Höfler Otto. *Kleine Schriften*. Hamburg: Buske.
- Bockhorn, Olaf. 1988. Zur Geschichte der Volkskunde an der Universität Wien. Von den Anfängen bis 1939. In: *Sichtweisen der Volkskunde. Zur Geschichte und Forschungspraxis einer Disziplin. Gerhard Lutz zum 60. Geburtstag*, Hrsg. Lehmann, Albrecht und Kuntz, Andreas. Berlin und Hamburg: Dietrich Reimer.
- Bockhorn, Olaf. 2010. „Die Angelegenheit Dr. Wolfram, Wien“ – Zur Besetzung der Professur für germanisch-deutsche Volkskunde an der Universität Wien. In *Geisteswissenschaften im Nationalsozialismus. Das Beispiel der Universität Wien*, edited by Ash, Mitchell G., Niess, Wolfram and Pils, Ramon. Wien: Wiener University Press.
- Brunotte Ulrike. 2004. Männerbund zwischen Jugend- und Totenkult. Ritual und Communitas am Beginn der Moderne. In *Religion Im Kulturellen Diskurs. Festschrift für Hans G. Kippenberg zu seinem 65. Geburtstag*, Hrsg. Brigitte Luchesi und, Kocku von Stuckrad. Berlin und New York: Walter de Gruyter.
- Demandt, Alexander. 2009. Die Zeitenwende von der Antike zum Mittelalter. In *Von der Spätantike zum frühen Mittelalter. Kontinuitäten und Brüche, Konzeptionen und Befunde*. Hrsg. Kölzer, Theo und Schieffer, Rudolf. Ostfildern: Jan Thorbecke.
- Dow, James R. and Olaf Bockhorn. 2017. *The study of European ethnology in Austria*. London and New York: Routledge.
- Dumézil, Georges. 1970. *From Myth to Fiction The Saga of Hadingus*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Emmerich, Wolfgang. 1971. *Zur Kritik der Volkstumsideologie*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Ginzburg, Carlo. 1989. *Clues, myths, and the historical method*. Baltimore and London: The John Hopkins Press.
- Höfler, Otto. 1934. *Kultische Geheimbünde der Germanen. I. Band*. Frankfurt am Main: Verlag Moritz Diesterweg.
- Höfler, Otto. 1936. Über germanische Verwandlungskulte. *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 73 (1/2): 109–115.
- Höfler, Otto. 1938a. Das germanische Kontinuitätsproblem. *Historische Zeitschrift* 157 (1): 1–26.
- Höfler, Otto. 1938b. Die politische Leistung der Völkerwanderungszeit. *Kieler Blätter* 4: 282–297.
- Höfler, Otto. 1940. *Volkskunde und politische Geschichte*. *Historische Zeitschrift* 162 (1): 1–18.
- Höfler, Otto. 1944. Die Ursprünge der germanischen Staatsbildnerkraft. <https://homepages.uni-tuebingen.de/gerd.simon/hoefflerurspruenge.pdf>
- Höfler, Otto. 1965. Der Sakralcharakter des germanischen Königtums. In *Das Königtum. Seine geistigen und rechtlichen Grundlagen*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft (erste Auflage 1956).

- Höfler, Otto. 1973. *Verwandlungskulte, Volkssagen und Mythen*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Höfler, Otto. 1974. Zwei Grundkräfte im Wodankult. In *Antiquitates Indogermanicae. Studien zur indogermanischen Altertumskunde, Sprach- und Kulturgeschichte der indogermanischen Völker. Gedenkschrift für Hermann Güntert zur 25. Wiederkehr seines Todestages am 23. April 1973*, Hrsg. Mayrhofer, Manfred et al. Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck.
- Jeremić Molnar, Dragana i Molnar, Aleksandar. 2021. „Boasov postulat ratničkog porekla tajnih društava i mitovi o „kulturnom heroju“ i „prevarantu“ u Severnoj Americi.” *Etnoantropološki problemi* 16 (1): 19–48. <https://doi.org/10.21301/eap.v16i1.1>
- Junginger, Horst. 2008. From Buddha to Adolf Hitler. Walther Wüst and the Aryan Tradition. In *The Study of Religion under the Impact of Fascism*, ed. Junginger, Horst. Leiden and Boston: Brill.
- Kershaw, Kris. 2018. Einführung. In Höfler, Otto. *Kultische Geheimbünde der Germanen*. Nordhausen: Traugott Bautz.
- Kroesen, Riti. 1987. “One Hadingus – Two Haddingjar”. *Scandinavian Studies* 59 (4): 404–435.
- Leyen, Friedrich von der. 1935. “Otto Höfler, Kultische Geheimbünde der Germanen, I. Band”. *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 72 (4): 153–165.
- Much, Rudolf. 1926. Wandalische Götter. *Mitteilungen der Schlesischen Gesellschaft für Volkskunde* 27: 20–41.
- Ninck, Martin. 1935. *Wodan und germanischer Schicksalsglaube*. Jena: Eugen Diederichs.
- Pohl, Karl Heinrich. 2006. „Schleswig-Holstein stellt fest, dass es in Deutschland nie einen Nationalsozialismus gegeben hat“. Überlegungen zur „Vergangenheitsbewältigung“ nach 1945. *Demokratische Geschichte* 17: 209–220.
- Reichardt, Sven. 2011. *Faschistische Kampfbünde. Gewalt und Gemeinschaft im italienischen Squadrismus und in der deutschen SA*. Köln: Böhlau.
- Röhm, Ernst. 1928. *Die Geschichte eines Hochverrätters*. München: Eher.
- Scheibelreiter, Georg. 1999. *Die barbarische Gesellschaft. Mentalitätsgeschichte der europäischen Achsenzeit 5.-8. Jahrhundert*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Schenk, Soenke. 2018. Zur Neuherausgabe dieses Buches. In *Kultische Geheimbünde der Germanen*, Otto Höfler. Nordhausen: Traugott Bautz.
- See, Klaus von. 1970. *Deutsche Germanen-Ideologie. Vom Humanismus bis zur Gegenwart*. Frankfurt am Main: Athenäum.
- See, Klaus von. 1972. *Kontinuitätstheorie und Sakraltheorie in der Germanenforschung*. Antwort an Otto Höfler. Frankfurt am Main: Athenäum.
- See, Klaus von. 1994. *Barbar, Germane, Arier. Die Suche nach der Identität der Deutschen*. Regensburg: C. Winter.
- Simon, Gerd, Junginger, Horst and Popa, Klaus. 2004. Chronologie Nordistik. Schwerpunkt Otto Höfler (Erstfassung 18.12.02, Neufassung 03.06.04). <https://homepages.uni-tuebingen.de/gerd.simon/nordistikchr.pdf>
- Stumpfl, Robert. 1936. *Kultspiele der Germanen als Ursprung des mittelalterlichen Dramas*. Berlin: Junker und Dünnhaupt.

- Timuş, Mihaela. 2014. „Quand l’Allemagne était leur Mecque...“. La science des religions chez Stig Wikander (1935–1941). In: *The Study of Religion under the Impact of Fascism*, edited by Horst Junginger. Leiden and Boston: Brill.
- Verhovsek, Johann. 2011. „Theoriendynamik‘ in der österreichischen Volkskunde“. In *Volkskunde in Österreich. Bausteine zu Geschichte, Methoden und Themenfeldern einer Ethnologia Austriaca*, Hrsg. Olaf Bockhorn, Helmut Eberhart und Dorothea Jo Peter. Innsbruck: Österreichischer Fachverband für Volkskunde c/o Fachbereich Europäische Ethnologie/Volkskunde, Institut für Geschichtswissenschaften und Europäische Ethnologie.
- Vries, Jan de. 1956. „Das Königtum bei den Germanen“. *Saeculum* 7: 289–309.
- Wagner, Norbert. 1960. „Dioskuren, Jungmannschaften und Doppelkönigtum“. *Zeitschrift für Deutsche Philologie* 79 (1): 1–17 & (3): 225–247.
- Ward, Donald. 1968. *The divine twins. An Indo-European myth in Germanic tradition*. Berkeley: University of California Press.
- Wasserman, Janek. 2014. *Black Vienna. The radical right in the red city, 1918–1938*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Wiesinger, Peter. 2001. „Die Altgermanistik von 1873 bis 1971“. In *150 Jahre Germanistik in Wien. Außeruniversitäre Frühgermanistik und Universitätsgermanistik*, Hrsg. Wiesinger, Peter und Steinbach, Daniel. Wien: Praesens.
- Wolfram, Richard. 1936. *Schwerttanz und Männerbund. Band 1–2*. Kassel: Bärenreiter.
- Wolfram, Richard. 1938. *Schwerttanz und Männerbund. Band 3*. Kassel: Bärenreiter.
- Wolfram, Richard. 1976. Burschenbrauchtum, Rügegerichte und Katzenmusiken in Südtirol. In: *Festgabe für Otto Höfler zum 75. Geburtstag*, Hrsg. Birkhan, Helmut. Wien: Wilhelm Braumüller.
- Zimmermann, Harm-Peer. 1994. „Männerbund und Totenkult. Methodologische und ideologische Grundlinien der Volks- und Altertumskunde Otto Höflers 1933–1945“. *Kieler Blätter zur Volkskunde* 26: 5–28.

Dragana Jeremić-Molnar

Faculty of Music, University of Arts in Belgrade, Serbia
admolnar@sbb.rs

Aleksandar Molnar

Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia
amolnar@f.bg.ac.rs

*Otto Hefler’s Theory of Germanic Warrior Männerbünde
in the Third Reich*

In the article, the authors deal with the works which were published by the Austrian Germanist Otto Höfler in the Third Reich and which were more or less dedicated to the Germanic warrior *Männerbünde*. The focus of their analysis is the book *The Secret Cult Associations of the Germans* (1934), derived from Hö-

fler's habilitation thesis. In their opinion, Höfler expressed his fundamental scientific and ideological views in the second volume of this book, which he most likely wrote in 1934 and which he never published because it was most closely associated with the SA, while it was headed by Ernst Röhm. Therefore, the authors reject both the position that Höfler's scientific work was in the service of the SS and the opposite position that he remained immune to the ideology of National Socialism. Since it is certain that Höfler was a member of the SA until 1928 and that it is quite possible that he remained connected with the Vienna *Gau* even after he moved to Uppsala, where he wrote *The Secret Cult Associations of the Germans*, the "sociological" part of the second volume of this book was, as far as our knowledge of it extends today, anchored in that part of the ideological spectrum of National Socialism. Based on Hefler's announcements in the first volume of this book, it can be concluded that at that time, for him, the only real "historical continuity" between the old and the modern Germans lay in the warrior *Männerbünde*, whose violence resembled natural disasters, who brutally dealt with ("distributed justice on") anyone who happened to be in their way and who had a special cult of the dead.

Key words: Otto Höfler, *Männerbund*, Third Reich, SA, SS, National Socialism

*La théorie d'Otto Höfler des Männerbund germaniques guerriers
 à l'époque du Troisième Reich*

Dans cet article les auteurs se penchent sur les travaux que le germaniste autrichien Otto Höfler avait publiés au cours du Troisième Reich et qui étaient dans une plus grande ou moindre mesure consacrés à des *Männerbund* germaniques guerriers. Au centre de leur analyse se trouve le livre *Les sociétés secrètes de culte des peuples germaniques* (1934), issu du travail d'habilitation d'Höfler. D'après eux, Höfler a exposé ses positions scientifiques et idéologiques essentielles dans le second tome de ce livre, qu'il avait probablement écrit déjà au cours de 1934 et qu'il n'avait jamais publié parce qu'il était très étroitement lié aux SA, lorsque Ernst Röhm se trouvait à leur tête. C'est pourquoi les auteurs rejettent à la fois l'avis que le travail scientifique de Höfler était au service des SS et l'avis contraire qu'il était resté indifférent à l'idéologie du national-socialisme. Étant donné qu'il est certain qu'Höfler jusqu'en 1928 a été membre des SA et qu'il est tout à fait possible qu'il était resté lié avec *Gau* viennois même après avoir déménagé à Uppsala où il a écrit *Les sociétés secrètes de culte des peuples germaniques*, la partie « sociologique » du second tome de ce livre est, à partir des données dont nous disposons sur lui aujourd'hui, ancrée dans cette sphère de l'éventail idéologique du national-socialisme. En s'appuyant sur les déclarations qu'a faites Höfler dans le premier tome de ce livre, il est pos-

sible de conclure qu'en ce temps-là la seule « continuité historique » entre les anciens Germains et les Allemands contemporains était pour lui incarnée par les *Männerbund* guerriers dont la violence était comparable à des catastrophes naturelles, qui réglèrent leurs comptes brutalement („rendaient la justice“) à tous ceux qui croisaient leur chemin et avaient un culte des morts assez particulier.

Mots clés: Otto Höfler, *Männerbund*, Troisième Reich, SA, SS, national-socialisme

Primljeno / Received: 5.09.2022.

Prihvaćeno / Accepted for publication: 1.11.2022.